

Ispánki Katalin

Örmények lábnyomán Kassán és Vizsolyban

Annak ellenére, hogy az örmények magyarországi megtelepedésének fő színtere Erdélyország volt, az örmények nyomát egész Nagy-Magyarországon feltalálhatjuk. *Issekutz Sarolta* elnök asszony sokszor idézett mondását („Kétféle ember él a Kárpát-medencében: az egyik tudja magáról, hogy örmény gyökerű, a másik még nem tudja magáról, hogy örmény gyökerű”) önkényesen tovább fejlesztve: vannak Nagy-Magyarországon olyan helyek, melyeknek konkrétan ismerjük az örményekhez való kapcsolatát és vannak olyan helyek, melyek esetében még a „nemtudás” állapotában vagyunk! Nos, éppen egy ilyen „nemtudás” állapotot eliminált Kassa és Vizsoly tekintetében a Fővárosi Örmény Önkormányzat által szervezett csoportos kirándulás (június 17-én). Ennek következtében itt és most nem e két település történelmi, építészeti és irodalmi emlékeit mutatjuk be, hanem ezen vidék – ha nem is túl hangsúlyos – örmény kapcsolatait tárjuk fel.

Egy: Kassa és az örmény borkereskedők

Nagy Kornél: Örmény kereskedők Tokaj-Hegyalján c. cikkében (Rubikon, 2016. 8. sz.) bukkantunk rá Kassa és az örmények első találkozási pontjára.

Mint ismeretes az Aniból elmenekülő és századokon át nyugat felé vándorló örmények egy része Lengyelországban (akkoriban Podolia), ott is elsősorban városokban telepedtek meg és mint a legtöbb helyen, ott is kereskedésből tartották fent életüket, aminek következtében befolyásos örmény kereskedő klánok jöttek létre.

Ilyen híres kereskedő klán volt Lengyelországban a lengyelesített nevű Abgarowicz, Bernatowicz, Isakowicz, Mardirosowicz, Nersessowicz, Nowak, Ohanowicz, Petrowicz, Romaszkan, Stefanowicz, Torosowicz, Symonowicz, Teodorowicz és a Tumanowicz család. Ezek a kereskedő klánok a 15. század óta Magyarországra jártak borokat vásárolni, és általában Bártfa, Eperjes, **Kassa**, Késmárk vagy Lőcse városokban, majd később Tokaj-Hegyalján jutottak magyar borokhoz. A 17. század közepéig a lengyelországi örmények a Rákóczi-családdal és más – a már említett települések – magyar főúri, köznemesi és kisnemesi szőlőbirtokos családjaival álltak szoros üzleti kapcsolatban.

Kettő: A Vizsolyi Biblia és az örmény borkereskedők

Nagyon érdekes, ámde nem logikátlan kapcsolat alakult ki a lengyelországi örmény borkereskedők és a Vizsolyi (Károli) Biblia között. No nem ám azért, mert - mint a források írják - a 16. században a galíciai

A vizsolyi református templom

városok örmény templomai-
ban a liturgia (surb patarag)
alkalmával hegyaljai borral
áldoztak, hanem, mert a len-
gyel származású *Mantskovits*
Bálint nyomdász a *Károli*
Gáspár által fordított első
teljes magyar nyelvű Biblia
nyomtatásához (1590) a pa-
pírt Lengyelországból hozat-
ta. Ebből már sejtethetjük a továbbiakat: az
örmény kereskedők boros-szekerükkel ép-
pen a vizsolyi templom erődítésként szol-
gáló kerítőfala alatt fordultak keletnek a
bortermelő hegyek irányába, eközben volt
alkalmuk lepakolni a templomkertben álló
nyomda részére a lengyelhoni papírt a
Biblia nyomtatáshoz.

Három: II. Rákóczi Ferenc bujdosó- társai és a rodostói örmény házak

A magyarok és örmények egy nagyon ér-
dekes - bár véletlenszerű és periférikus -
kapcsolatára világít rá *Pintér Tamás* épí-
tész egy megjelent könyvében.

Mint ismeretes, *II. Rákóczi Ferenc*
(1676-1735.) a róla elnevezett szabadság-
harc vezetője, erdélyi fejedelem hamvait
1906. október 29-én **Kassán**, a Szent Er-
zsébet-székesegyházban helyezték végső
nyugalomra.

Az is köztudott, hogy a vesztes sza-
badságharc után Rákóczi - lengyelorszá-
gi, angliai, majd franciaországi rövid tar-
tózkodás után - 1717-től Törökország-
ban talált végső menedéket bujdosótársai-
val együtt. A török szultán - megtagadva
a bujdosók kiadatását - a fővárostól kis-
sé távolabb fekvő Rodostóba telepítette le
őket. A fejedelem ebben a Márvány-ten-
ger melletti városban rendezte be új ott-
honát 1720-tól (itt is halt meg). A körü-
lötte kialakult magyar bujdosó-kolónia

A Vizsolyi (Károli) Biblia

tagjainak a török szultán Rodostó nyuga-
ti szélén, az akkori örmény *negyedben* 24
házat biztosított lakhatásul. (Sajnos e ro-
dostói házak ma már nem láthatók.)

További érdekesség, hogy azok a Rá-
kóczi kíséretében itt élő magyar emigrán-
sok, akik nem kötöttek házasságot az otta-
ni görögökkel, vagy Magyarországról ho-
zott családjuk volt, haláluk után (valószí-
nűleg keresztény voltak miatt) az örmény
temetőbe lettek eltemetve.

II Rákóczi Ferenc síremlékénél Esztergály Zsófia

(Megjegyzés: Rákóczi fejedelem rodostói házának hasonmása a fejedelem tárgyi emlékeivel – mint Rákóczi emlékhely – többszöri nekibuzdulás után 1991-ben nyílt meg a nagyközönség számára **Kassa** városában, melyet természetesen mi is megtekintettünk.)

Négy: Lázár Vilmos – szabadságharc – Kassa

*Bona Gábor történészt idézem: „Szkárosi LÁZÁR VILMOS-[ra] ..április elején a Zempléni hadmegye parancsnokságát bízta rá... a Bereg–Ugocsa–Ung és Zemplén megyék területén állomásozó mintegy 2000 főnyi katonaság élén neki kellett e terület védelmét – egy Galícia felőli támadás esetére – megszervezni. E dandárnyi erővel még a hónap folyamán **Kassára** vonult, ahol egy hadtest alakult Felső-Magyarország keleti felének védelmére. A hadtestben Lázár egy hadosztály vezetését vette át. Május folyamán a hadtest a Kárpátok hágói közelében nyomult előre.*

*A cári csapatok június közepén Galícia felől meginduló támadása lehetetlen helyzetbe hozta a magyar sereget. A támadók több mint tízszeres túlereje megállításukat tette lehetővé. A magyar csapatok elkeseredett utóvédharcok közepette Eperjes körzetéből **Kassán** és Miskolcon át július közepére Ceglédig vonultak vissza...”*

Öt: Mártonffy Márton országgyűlési képviselő

Végül **Mártonffy Márton** (1848–1917) országgyűlési képviselő életrajzában találunk Kassai vonatkozásokat. Róla még tudni lehet, hogy az iparoktatás országos főigazgatója és a Lipót-rend lovagja volt. Szilágyrécsén született, középiskolai

A kassai rodostói ház

tanulmányait Szamosújváron és Kolozsváron végezte. Papi pályájának megszakítása utána Pesten folytatta tanulmányait, majd tanári és tanfelügyelői tevékenységet folytatott **Kassán** és Temes megyében. Számos szépirodalmi, politikai és pedagógiai tanulmánya jelent különböző szaklapokban, kiváló magyar nyelvtankönyvet szerkesztett. A továbbiakban az EÖGYKE Füzetek 2010. áprilisi számából idéznék (a teljes élet és pályarajzot ld. az említett cikkben):

*„1872-ben a kassai állami főreáliskolához lett helyettes tanárrá kinevezve. 1873-ban **Kassa** város szervezvéen a községi polgári fiú- és leányiskolát, ennél volt mint rendes tanár alkalmazva. 1875-ben már igazgatója lett az általa teremtett és csakhamar virágzásnak indult intézetnek.*

*Ezen minőségben tizenhét és fél évet töltött és részt vett Kassa város minden kulturmozgalmaiban. Már 1873-ban szerkesztette a *Haladás* című lapot, majd a*

Sárosmegyei Közlönyt, utóbb éveken át az Abaúj-Kassai Közlönyt. Tagja volt hosszú éveken a városi törvény-hatósági és közigazgatási bizottságnak; részt vett a felsőmagyarországi múzeum megteremtésében s annak egy ideig titkára is volt. 1884-ben szervezte a városi ipariskolát s ennek mintaszerűsége az egész országra hatást gyakorolt.... Hatást gyakorolt írással és szóval az egész fölvidék kulturmozgalmaira. Cikkeit szívesen olvasták, szónoklatait örömezt hallgatták.....1889-ben Csáky Albin miniszter és Berzeviczy államtitkár ... temes megyei tanügy vezetésére állította.... Hogy Kassán mily becsben részesült

s hogy mily veszteségnek tartotta a város az ő távozását, erről ékesen tanúskodik az a meleghangú átirat, melylyel a város nevében a tanács elbúcsúzik tőle”.

Felhasznált irodalom:

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/ormeny_kereskedok_tokaj_hegyaljan/

http://www.magyarormeny.hu/uploads/file/fuzetekfileok/eogyke_2010apr_1-48-VEGSO.pdf

http://mult-kor.hu/20100212_a_rodostoi_hazak_utoolso_pillanatai

BONA GÁBOR: Az 1848/49-es szabadságharc örmény hősei Bp. 1995. OÖÖ.

Karácsony Ernő emlékkiállítás

Szamosújváron az örmény kulturális központban, 2017. július 1.-én

Benedek Katalin

művészettörténész

Hölgyeim és Uraim!

Öröm és hiány ez a ma nyíló tárlat. Hiány, mert *Karácsony Ernő* már nincs közöttünk. Hiány még akkor is, ha a halál számára talán megváltást jelentett.

De többet az örömről: 30 évnyi alkotói tevékenység, mintegy 50 hazai és külföldi kiállítás vallanak e termékeny művészpályáról. Zárójelben jegyzem meg azt a sejtésemet, hogy a korán elhaló, sokat alkotó művészek szinte kezdettől fogva érzik, hogy sietniük kell. Ezen alkalommal egy kamara jellegű emlékkiállításon villan föl Karácsony Ernő alkotói arcképe. Egy kényszerűen lezárult életmű darabjaival találkozunk. A *Tarisnyás Csilla* gondozásában megvalósult kiállítás alkalmat kínál, hogy

Benedek Katalin

nagyvonalakban bepillantassunk a Karácsony Ernőt foglalkoztató témákba, ráleljünk sajátos stílusára, alkalmazott technikáira. Természetesen a művek egyben önvalomások is. Hol beszédesebbek, hol szűkszavúbbak. Ilyen értelemben is lehet sokatmondó egy csendélet vagy egy tájkép.